وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده اخلاق

رشته: تربیت اخلاقی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد

مبانی انسان‌شناختی و اهداف تربیت اخلاقی
از دیدگاه علامه طباطبایی(رض)با تأکید بر تفسیر المیزان

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر سید محمدرضا موسوی نسب

دانش‌پژوه:

طه امیررستمی بناب

تابستان ۱۳۹۸

بسم الله الرحمن الرحیم

د

بسمه تعالی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

صورت جلسه دفاع پایان نامه

با تایید ات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد جناب آقای طه امیر رستمی بناب رشته: تربیت اخلاقی

تحت عنوان: مبانی انسان شناختی و اهداف تربیت اخلاقی از دیدگاه علامه طباطبایی (رض) با تاکید بر استفاده از تفسیر المیزان

با حضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیات داوران در موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت در تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۲۶ برگزار گردید و پایان نامه

ایشان با کسب نمره به عدد: ۱۸/۵ به حروف: هجده و نیم با درجه خیلی خوب پذیرفته شد.

نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
مدیر گروه: حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر صادق کریم‌زاده	.....	
استاد راهنما: حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر سیدمحمدرضا موسوی نسب	استادیار	
استاد داور: جناب آقای دکتر حسین کارآمد	استادیار	
نماینده تحصیلات تکمیلی: جناب آقای مصطفی زارعی	.....	

معاون آموزشی موسسه
محمدرضا [illegible]

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده اخلاق

رشته: تربیت اخلاقی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد

مبانی انسان‌شناختی و اهداف تربیت اخلاقی
از دیدگاه علامه طباطبایی(رض)با تأکید بر تفسیر المیزان

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر سید محمدرضا موسوی نسب

دانش‌پژوه:

طه امیررستمی بناب

تابستان ۱۳۹۸

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه، اقتباس و... از پایان‌نامه
محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

تقدیم به:

حضرت صاحب‌الزمان مهدی موعود ارواحنا لتراب مقدمه الفداء عجل الله تعالی فرجه الشریف

مقام معظم رهبری حاج سید علی خامنه‌ای دام‌ظله العالی

سردار حاج قاسم سلیمانی

شهدا مدافع حرم

اگر مدافعین حرم نبودند اثری از حرم اهل‌بیت باقی نمی‌ماند. مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای دام‌ظله العالی

تقدیر و تشکر:

سپاس بی‌کران یگانه پروردگار بی‌همتا را سزاست که ما را خلعتِ خلقت بیاراست و راه بشریت به‌سوی کمال و سعادت را با چراغ هدایت، فروزان ساخت. ابتدا از مدیر محترم موسسه، جناب آقای حجت‌الاسلام و المسلمین حاج آقا زارعان عزیز و متواضع کمال تشکر را دارم. از استاد دانشمند و گران‌قدر جناب آقای حجت‌الاسلام و المسلمین حاج سید محمدرضا موسوی نسب سپاس به سبب راهنمایی‌های ذی‌قیمت بسیارشان؛ چراکه بدون ایشان توان تکمیل این مهم صورت نمی‌گرفت. از استاد محترم مدیرگروه به‌خاطر درمیان گذاشتن تجربه، بصیرت و خط‌مشی‌های ماهرانه‌شان سپاس‌گزارم و آرزوی موفقیت روزافزون ایشان را در کلیه امور زندگی آرزومندم.

همچنین از اساتید محترم گروه علمی که در دوران تحصیل از چشمه جوشان علم آنان بهره‌مند گشته‌ام و در کلیه مراحل مرا یاری نموده‌اند، کمال تشکر رادارم.

بسمه‌تعالی

تعهدنامه اصالت پایان‌نامه

اینجانب **طه امیررستمی بناب** فرزند **احمد** متولد ۱۳٦ به شماره شناسنامه ۳۸۵۸ صادره از **بناب** به شماره دانش‌پژوهی **۹۵۱۱۲۰۰۱** رشته **تربیت اخلاقی** متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این زمینه از آن‌ها استفاده‌شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است.

این پایان‌نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم‌سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادرشده توسط مؤسسه از اعتبار ساقط خواهد شد.

نام و نام‌خانوادگی دانش‌پژوه

امضاء

حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه

چاپ و انتشار پایان‌نامه‌های تحصیلی دانش‌پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیانگر بخشی از فعالیت‌های علمی پژوهشی مؤسسه است.

اینجانب **طه امیررستمی بناب** دانش‌پژوه رشته **تربیت اخلاقی** مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می‌گردم موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ام با موضوع:

مبانی انسان‌شناختی و اهداف تربیت اخلاقی از دیدگاه علامه طباطبایی (رض)

با تأکید بر تفسیر المیزان

رعایت نمایم و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن بر عهده اینجانب خواهد بود:

۱. در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه، مراتب را قبلاً به‌صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه به چاپ پایان‌نامه به‌صورت کتاب، اولویت با مؤسسه خواهد بود.

۲. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان‌نامه به‌صورت کتاب توسط دانش‌پژوه، در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

کتاب حاضر حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته..... است که در سال ..... در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی آقای..... و مشاوره آقای..... از آن دفاع شده است.

۳. به‌منظور غنی‌سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه، دو نسخه از آن به کتابخانه و دو نسخه نیز جهت بهره‌برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

نام و نام‌خانوادگی دانش‌پژوه

امضا

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان بررسی مبانی انسان‌شناختی و اهداف تربیت اخلاقی از دیدگاه علامه طباطبایی با تاکید بر تفسیر *المیزان* و با روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است. علامه طباطبایی ضمن اشاره به دو ساحت جسمانی و روحانی، برای انسان «روح» را مبدا حیات انسان دانسته و برای آن مراتبی از زمان نطفه تا عالی‌ترین مرتبه آن که در وجود مقدس حضرت پیامبر اسلام محمد مصطفی(ص) تجلی نموده است، مطرح کرده است. ایشان مهم‌ترین ویژگی روح – که از جسم خاکی، حین سیر تطورات خلقت انسان پدید آمده است و به اتحاد روح و جسم می‌انجامد – را تجرد آن معرفی می‌کند. «فطرت» نیز از جمله مبانی انسان‌شناختی است که علامه بدان پرداخته است. از ویژگی‌های فطرت می‌توان به اشتراک آن در همگان، ثابت بودن آن در شرایط مختلف، شهود توحیدی فطرت و اتحاد فطری انبیاء(ع) اشاره نمود. از دیدگاه علامه، مدح‌های قرآن از انسان، مربوط به بعد روحی و توجه انسان به مبدا و معاد، و ذم‌های آن مربوط به بعد خاکی و توجه انسان به مادیات است. عقل، قلب، صدر و روابط فیمابین آنها، بی‌نهایت طلبی انسان در دو بعد الهی و نفسانی، که خدادوستی یا دنیاطلبی را در پی دارد، ازجمله مبانی انسان‌شناسی هستند که با توجه به دیدگاه علامه به آنها پرداخته شده است.

علامه طباطبایی هدف غایی و نهایی تربیت اخلاقی را رسیدن به مقام قرب الهی معرفی کرده است. رضایت الهی، فهم وابستگی محض انسان به حق تعالی، شکرورزی، تبعیت از حق و غیره را به عنوان اهداف میانی، مقدمه برای رسیدن به هدف غایی مطرح کرده است.

کلیدواژگان: تربیت اخلاقی، مبانی انسان‌شناسی، اهداف تربیت اخلاقی، علامه طباطبایی، المیزان.

فهرست مطالب

مقدمه ۱
فصل اول: کلیات ۵
۱-۱. بیان مسئله ۶
۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق ۷
۱-۳. اهداف تحقیق ۸
۱-۴. پرسش‌های تحقیق ۸
۱-۵. پیشفرضهای تحقیق ۹
۱-۶ . پیشینه تحقیق ۹
۱-۷. مفاهیم و کلیدواژهها ۱۲
الف) مفهوم تربیت ۱۲
ب) مفهوم اخلاق ۱۳
ج) مفهوم تربیت اخلاقی ۱۴
د) انسانشناسی ۱۷
فصل دوم: مبانی انسانشناسی از دیدگاه علامه طباطبایی(رض) ۱۹
۲-۱. دو ساحتی بودن انسان ۲۱
۲-۱-۱. بدن ۲۲
۲-۱-۲. روح ۲۳
۲-۱-۲-۱. استعمال روح در قرآن ۲۴
۲-۱-۲-۲ . روح از دیدگاه علامه طباطبایی(ره) ۲۵
۲-۱-۲-۳. روح از دیدگاه مصباح یزدی ۲۶
۲-۱-۲-۴ . روح از دیدگاه خسرو باقری ۲۶
۲-۱-۲-۵. تجرد روح ۲۷
۲-۱-۲-۵-۱. تجرد روح از دیدگاه علامه طباطبایی(ره) ۲۷
۲-۱-۲-۵-۲. تجرد روح از دیدگاه استاد مصباح ۳۱

۲-۱-۳-۱. تطورات خلقت روح و جسم انسان ۳۱
۲-۱-۳-۲. نحوه‌ی پدید آمدن روح و نسبت آن با جسم..... ۳۲
۲-۱-۳-۳ . تبیین حکمت متعالیه..... ۳۶
۲-۱-۳-۴. دیدگاه حسینی طهرانی درباره رابطه میان روح و جسم ۳۶
۲-۱-۳-۵ . شواهد روایی پیوند روح و جسم ۳۷
۲-۱-۴. روابط متقابل روح و بدن ۳۸
۲-۱-۵. اتحاد روح و بدن ۳۸
۲-۱-۶ . تشابه موت با نوم..... ۴۰
۲-۱-۷. روح، هویت واقعی انسان ۴۰
۲-۱-۸. امانت الهی..... ۴۲
۲-۱-۹. پیدایش انسان نخستین و پاسخ به شبهه فرضیه تکامل ۴۳
۲-۱-۹-۱. پاسخ به شبهه فرضیه تکامل..... ۴۵
۲-۱-۹-۲. نگاه کلی با حرکت جوهریه به سیر انسان از آغاز تا فرجام ۴۷
۲-۲. فطرت الهی انسان..... ۴۸
۲-۲-۱-۱. چیستی فطرت در لغت و گفتار علماء ۴۸
۲-۲-۱-۲. دیدگاه علامه طباطبایی(ره) ۵۰
۲-۲-۱-۳. دیدگاه استاد مصباح یزدی ۵۳
۲-۲-۱-۴. دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی ۵۴
۲-۲-۱-۵. دیدگاه خسرو باقری ۵۵
۲-۲-۲. خصوصیات فطرت ۵۵
۲-۲-۲-۱. اشتراک فطرت در همگان..... ۵۵
۲-۲-۲-۲. ثابت بودن فطرت و عدم تبدل آن ۵۷
۲-۲-۲-۳. سعادت طلبی فطرت..... ۵۸
۲-۲-۲-۴ . زندگی شعوری فطرت ۵۹
۲-۲-۲-۵ . اتحاد فطری انبیاء(ع) در گفتمان رسالت ۵۹

۲-۲-۲-۶ . ظهورات فطرت ۶۰
۲-۲-۲-۷. شهود توحیدی فطرت ۶۰
۲-۳. خوب یا بد بودن ذات انسان و بررسی دیدگاهها ۶۲
۲-۳-۱. محدودیت‌ها و ویژگیهای انسان در قرآن ۶۲
۲-۳-۱-۱. ویژگی‌های مثبت انسان در آیات قرآن ۶۳
۲-۳-۱-۱-۱. ویژگی‌های وجودی ۶۳
۲-۳-۱-۱-۲. ویژگی‌های معرفتی ۶۴
۲-۳-۱-۱-۳. ویژگی‌های توصیفی ۶۴
۲-۳-۱-۲ . ویژگی‌های منفی انسان در آیات قرآن ۶۵
۲-۳-۱-۲-۱. ویژگی‌های وجودی ۶۵
۲-۳-۱-۲-۲. ویژگی‌های معرفتی ۶۶
۲-۳-۱-۲-۳. ویژگی‌های توصیفی ۶۶
۲-۳-۲. دیدگاه علامه طباطبایی ۶۸
۲-۳-۳. دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی ۷۲
۲-۳-۴. دیدگاه آیت‌الله سبحانی ۷۴
۲-۳-۵. دیدگاه شهید مطهری ۷۵
۲-۴. قلب ۷۸
۲-۴-۱. روایات قلب ۷۹
۲-۴-۲. ویژگیهای قلب ۸۲
۲-۴-۲-۱. تجرد قلب ۸۳
۲-۴-۲-۲. رویت قلب ۸۳
۲-۴-۲-۳. عدم ثبات قلب ۸۳
۲-۴-۳ . حیلولهٔ حق‌تعالی میان قلب و انسان ۸۴
۲-۵. عقل ۸۶
۲-۵-۱. نشانههای عقل ۸۷

۲-۵-۲. رابطه عقل و قلب ۸۷
۲-۶ . صدر ۸۸
۲-۶-۱ . آیات صدر ۸۹
۲-۶-۱-۱. دیدگاه آیتالله جوادی آملی ۸۹
۲-۶-۱-۲. دیدگاه استاد مصباح ۸۹
۲-۶-۱-۳ . دیدگاه علامه طباطبایی ۹۰
۲-۶-۲ . رابطه صدر و قلب ۹۱
۲-۷. کمال‌جویی انسان و حد یقف نداشتن آن ۹۲
۲-۸. خدادوستی ۹۳
۲-۹ . خداشناسی، خداجویی و خدایابی انسان ۹۳
۲-۱۰. تفاوت انسان‌ها در قابلیت‌های فردی ۹۴
۲-۱۱. موضع انسان در مواجهه با نعمت‌ها و نقمت‌ها ۹۵
۲-۱۲. اجتماع‌گرایی انسان ۹۸
۲-۱۳ . هویت جمعی ۹۹
۲-۱۳-۱. دیدگاه علامه طباطبایی ۱۰۰
۲-۱۳-۲. دیدگاه آیت‌الله حائری شیرازی ۱۰۱
۲-۱۴. اختیار و اراده ۱۰۲
۲-۱۴-۱. مفهوم اختیار ۱۰۲
۲-۱۴-۲. وابستگی کمال انسان به افعال ارادی و اختیاری او ۱۰۴
۲-۱۴-۳. دیدگاه شهید مطهری ۱۰۵
۲-۱۵ . مسئول بودن انسان ۱۰۵
۲-۱۶. نیازمندی انسان به وحی در رسیدن به سعادت ۱۰۶
۲-۱۷. رجوع الی الله ۱۰۸
۲-۱۸. خردورزی انسان ۱۰۹
۲-۱۹. سایر مبانی ۱۱۱

۲-۱۹-۱. انسان در قله کمال، و پستتر از خاک ۱۱۱
۲-۱۹-۲. اثر متقابل علم و عمل ۱۱۲
۲-۱۹-۳. تدبیر جبری انسان ۱۱۳
۲-۱۹-۴ . نیل به سعادت نهایی درگرو استفاده از تمام استعدادها ۱۱۴
۲-۱۹-۵. لزوم رشد متناسب و هماهنگ توانمندی‌ها و استعدادهای انسان برای رسیدن به سعادت نهایی ۱۱۵
۲-۱۹-۶ . شاکله انسان ۱۱۶
۲-۱۹-۶-۱ . شاکله از دیدگاه آیتالله جوادی آملی ۱۱۶
۲-۱۹-۶-۲ . شاکله از دیدگاه علامه طباطبایی(ره) ۱۱۷
۲-۱۹-۷. تأثیر انسان از محیط و بر محیط ۱۱۷
۲-۱۹-۸. بندگی انسان فقط برای حق‌تعالی ۱۱۹
۲-۱۹-۹. هدفمندی انسان ۱۱۹
فصل سوم: اهداف تربیت اخلاقی ۱۲۳
۳-۱. اهداف میانی ۱۲۴
۳-۲. هدف غایی ۱۲۵
اهداف میانی ۱۲۶
۳-۱-۱. سعادت ۱۲۶
۳-۱-۱-۱. سعادت نهایی انسان ۱۲۷
۳-۱-۱-۱-۱. دیدگاه علامه طباطبایی ۱۲۸
۳-۱-۱-۱-۲. دیدگاه استاد مصباح ۱۲۸
۳-۱-۱-۲. فرق کمال با سعادت ۱۲۹
۳-۱-۱-۳ . موانع سعادت ۱۲۹
۳-۱-۱-۴. شقاوت_ در مقابل سعادت_ انسان و عوامل آن ۱۳۰
۳-۱-۱-۴-۱. شقاوت انسان با رسوخ رذایل ۱۳۰
۳-۱-۱-۴-۲. شقاوت انسان با رضایت به دنیا ۱۳۱

۳-۱-۱-۴-۳. استدراج و شقاوت انسان ۱۳۲
۳-۱-۲. رضایت الهی ۱۳۲
۳-۱-۳ . درک وابستگی تام انسان به خداوند و مرآتیت ماسوی الله ۱۳۳
۳-۱-۴. مقدمه بودن دنیا برای آخرت ۱۳۴
۳-۱-۵. شکر ورزی ۱۳۵
۳-۱-۶ . تبعیت از حق در گفتار و رفتار ۱۳۶
۳-۱-۷. دوری از صفات رذیلت ۱۳۷
۳-۱-۸ . تصدیق عملی یوم‌الدین و عدم وثوق به عمل خود ۱۳۸
۳-۱-۹. ادب ۱۳۹
۳-۱-۱۰. تشخیص جایگاه خود در تمام امور ۱۴۰
۳-۱-۱۱. تسخیر محیط و استفاده از امکانات مادی ۱۴۱
۳-۲. هدف نهایی: قرب الهی ۱۴۲
۳-۲-۱. معنای قرب و موارد استعمال آن در قرآن ۱۴۳
۳-۲-۱-۱. دیدگاه علامه طباطبایی(ره) در مورد قرب الهی ۱۴۵
۳-۲-۱-۲. دیدگاه علامه مصباح یزدی در مورد قرب الهی ۱۴۵
۳-۲-۲. اصناف و طبقات انسان‌ها از حیث قرب و بعد (ذومراتب بودن قرب الهی) ۱۴۶
۳-۲-۳. فرآیند ایجاد قرب الهی ۱۴۸
۳-۲-۴. اهداف پنجگانه تربیت اخلاقی با عنوان کلی «قرب» ۱۴۹
۳-۲-۵. توبه مقربان الهی ۱۵۱
نتیجه‌گیری ۱۵۳
منابع و مآخذ ۱۵۷
Abstract ۱۶۱